

Идентичност

Публикувано от mOn на 11.03.2010

Идентичност

(есе)

Отварянето към света изостри глада за идентичност на българина. Въпросът има една, тъй да се каже, чисто “протоколна” страна. На село, когато срещнат непознат, питат го от кои е, кой е баща му, съседите му. В епохата на националните държави питат каква е историята и културната ти традиция. Нация, която няма свое собствено престижно наследство не се взима на сериозно, оттук и цялото това трескавото търсене, за да не кажем измисляне на опори за идентичността в историята, фолклора, литературата и т.н. Защото идентичността не е факт, а взаимоотношение с другия: аз се преживявам пред погледа му, опитвам да му се харесам, да го предизвикам или просто искам да ме различи.

Глобализацията повдигна на квадрат поводите и възможностите за общуване между народите; във всеки момент може да ви се наложи да взаимодействате с всеки, във всяка точка на глобуса. Това води до неимоверно опростяване на разказа за това кои сме ние и откъде идваме. Трябва бързо да го различите от всички други, да му се представите сам чрез някаква бързо смилаема емблема. Австралия? Аха, кенгура, бумеранзи, сърфисти по гигантски вълни. Донякъде така действа рекламата: за да запомните продукта прилагат към него рима, картинка, песничка.

Оттук става ясен и основният проблем на българската идентичност. Градена в епохата на съизмерването по престиж със съседите, когато главното е траките да се окажат по-стари от даките, а в жилите на Кирил и Методий да се открие българска или поне славянска кръв, тя се оказва съвършено непригодна за глобалната епоха на национален маркетинг.

Никой не се пита дали е вярно онова, което твърди рекламата. Важното е да ви е интересно, да запомните “мъжете знаят защо”, бутането на автомобила в пропастта след изяждането на вафла “Морена” или някоя друга подобна глупост. По същия начин за съвременния глобален бизнесмен или просто турист е дълбоко неинтересно кой е по-древен или чия “собственост” е този или онзи цар. Единственото важно нещо е дали в паметта остава някакъв образ на тази култура, дали тя ще може да бъде лесно идентифицирана сред стотиците други на пазара.

Вследствие на това културно смешение самият аз става множествен, пост-модерен така да се каже. В една ситуация си американец, в друга празнуваш Йом кипур, в трета се сещаш за немския си дядо. Вече няма затворени територии, няма и монолитни идентичности.

Отношението към миналото на българина обаче остава протоколно; наместо знание или просто забава, то има за цел да вдъхва гордост – гордост от това, че в един момент ме възникнали и оттогава до сега упорито съществуваме.

В това отношение любопитен феномен е Националният исторически музей, преместен в Бояна и открит набързо за планираното посещение на официалните лица, точно както се правеше по времето на петилетките. Наместо да покаже интересните предмети, които притежава, музеят тръгва от разказа за създаването и развитието на България, какъвто го знаем от читанките - той почва в предисторическата пещера и завършва с началото на комунизма, когато очевидно историята завършва. Ролята на музея е да го илюстрира според силите си къде с оригинали, къде с копия, къде с фотоси. Някъде се получава, другаде недотам. Например познатият ни урок “феодална разпокъсаност” е изобразен кой знае защо с престол от Рилския манастир, а в “падане под оманска власт” ислямската миниатюра на хора с чалми водещи щастливо дете през китни градини странно контрастира с разказаните в бележката ужаси на еничерството. Но главното е разказът да не спира и да се внуши пряката приемственост между троглодитите, живели по нашите земи и примадоните от Народния театър между войните.

Няколко любопитни промени спрямо людмилно-живковската редакция на музея привличат вниманието. Първо това е огромната роля на християнството. Далеч преди Борис населението на по нашите места спонтанно е покръствало, бивало хвърляно на лъвовете, докато накрая едва ли не принудило господарите и да приемат христовата вяра. Естествено такъв един акцент е полезен във времето на европейска интеграция.

Прави впечатление сравнително скромната роля на революционно-бунтовническата проблематика, с която ни мореше комунизмът. Новата геополитичека ориентация на страната е избутала разлюбения Дядо Иван и Освободителната война в един коридор, а периодът отпреди фаталната 46-та година е представен носталгично с театър, тоалети, градска култура – ще речеш една напълно европейска страна, върната назад от комунистите.

Тук не става дума просто за един скучен за необучения по родна история чужденец музей. Проблемът е в архаичния начин, по който българинът преживява своята идентичност, от която вее смертелна ериозност и монолитност. На комунистическия разказ ще се противопостави друг, не по-малко митичен разказ, чиито основен постулат, въпреки редакцията, си остава същият: всички исторически пътища водят към нас, господарите на тази територия, продаващи сувенири във фоайето. В една по-малко комплексирана страна бихме имали един музей на тракийската култура, друг – на византийския ареал, трети, да речем, на ислямските влияния в Балканите и т.н. Връзката между тези велики епохи е случайното обстоятелство, че ние живеем днес по тези места – а това няма нищо общо със самите тях.